

ارزیابی کارایی مصرف تابش و کنترل علف‌های هرز در کشت مخلوط
نیشکر (*Saccharum officinarum* L.) و بقولات
Evaluation of radiation use efficiency and weed control in intercropping of
sugarcane (*Saccharum officinarum* L.) and legumes

علی احسانی پور^۱، حمید عباس دخت^۲، منوچهر قلی پور^۳ و علیرضا ابدالی مشهدی^۴

چکیده

علی احسانی پور، ع. ح. عباس دخت، م. قلی پور و ع. ر. ابدالی مشهدی. ۱۳۹۸. ارزیابی کارایی مصرف تابش و کنترل علف‌های هرز در کشت مخلوط نیشکر (*Saccharum officinarum* L.) و بقولات. مجله علوم زراعی ایران. ۲۱(۱): ۸۱-۶۲.

این آزمایش با هدف ارزیابی کارایی مصرف تابش و کنترل علف‌های هرز در سال زراعی ۹۶-۱۳۹۵ در دو مکان در شهرستان اهواز به صورت طرح بلوک‌های کامل تصادفی با ۱۴ تیمار و چهار تکرار اجرا شد. تیمارهای آزمایشی عبارت بودند از: کشت خالص نیشکر، کشت خالص سویا، کشت خالص لوبیا چشم بلبلی، کشت خالص سویا + رازیویوم، کشت خالص لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم، کشت خالص نیشکر + میکوریزا، کشت مخلوط نیشکر و لوبیا چشم بلبلی، کشت مخلوط نیشکر و سویا، کشت مخلوط نیشکر و لوبیا چشم بلبلی + میکوریزا و سویا، کشت مخلوط نیشکر و سویا + رازیویوم، کشت مخلوط نیشکر + میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی، کشت مخلوط نیشکر + میکوریزا و سویا، کشت مخلوط نیشکر + میکوریزا و سویا + رازیویوم و کشت مخلوط نیشکر + میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم. نتایج نشان داد که کارایی مصرف تابش در تیمارهای کشت مخلوط بهتر از کشت خالص بود و بیش‌ترین مقدار کارایی مصرف تابش در نیشکر (۱/۹ گرم بر مگاژول) و بالاترین نسبت برابری زمین (۲/۰۶) و بیش‌ترین عملکرد ساقه نیشکر (۱۱۲/۸ تن در هکتار) در تیمار کشت مخلوط نیشکر + میکوریزا + لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم به دست آمد. در تیمارهای کشت مخلوط، کنترل علف‌های هرز بدون استفاده از علف‌کش‌های شیمیایی به خوبی انجام شد. ضریب خاموشی نور در لوبیا و سویا در دو مکان تفاوت معنی‌داری داشت، ولی برای گیاه نیشکر تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد. در لوبیا چشم بلبلی بیش‌ترین شاخص سطح برگ (۴/۶) و کم‌ترین ضریب خاموشی نور (۰/۴۲۷) در کشت خالص لوبیا چشم بلبلی تلقیح شده با رازیویوم مشاهده شد. بیش‌ترین ضریب خاموشی نور برای گیاه نیشکر در کشت خالص (۰/۴۷۳) و بیش‌ترین ضریب خاموشی نور برای گیاه لوبیا چشم بلبلی در کشت مخلوط با نیشکر (۰/۵۹۵) به دست آمد. نتایج این آزمایش نشان داد که اثر هم‌افزایی حضور هم‌زمان میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی در کنار نیشکر، بر صفات و شاخص‌های مورد ارزیابی در این پژوهش مثبت بود و استفاده از میکوریزا و باکتری رازیویوم و بهره‌گیری از بقولات در کشت مخلوط، باعث بهبود وضعیت حاصلخیزی خاک، افزایش کارایی استفاده از زمین و تابش شد. در تیمارهای کشت مخلوط کنترل علف‌های هرز نیز موثرتر انجام شد.

واژه‌های کلیدی: سویا، شاخص سطح برگ، ضریب خاموشی نور، لوبیا چشم بلبلی و نسبت برابری زمین.

این مقاله مستخرج از رساله دکتری نگارنده اول می‌باشد.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۱/۲۸

۱- دانشجوی دکتری دانشگاه صنعتی شاهرود

۲- دانشیار دانشکده کشاورزی دانشگاه صنعتی شاهرود (مکاتبه کننده) (پست الکترونیک: habbasdokht@yahoo.com)

۳- دانشیار دانشکده کشاورزی دانشگاه صنعتی شاهرود

۴- دانشیار دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی خوزستان

مقدمه

گرایش جدید جامعه جهانی به سمت کشاورزی پایدار در راستای کاهش مصرف نهاده‌ها، خصوصاً نهاده‌های شیمیایی است. یکی از روش‌های رسیدن به اهداف کشاورزی پایدار، کشت مخلوط یا زراعت هم‌زمان دو یا چند گیاه زراعی در یک قطعه زمین است که از قدیمی‌ترین نظام‌های زراعی جهان محسوب می‌شود. مهم‌ترین مزایای کشت مخلوط افزایش کارایی استفاده از منابع به ویژه نور، آب و نیتروژن و کنترل بهتر علف‌های هرز، افزایش تنوع زیستی در مقایسه با کشت‌های خالص می‌باشد (Mazaheri, 1998). بر اساس نتایج آزمایش‌های انجام شده هنگامی که دو گونه مختلف گیاهی با ارتفاع بوته و الگوی رشد متفاوت به‌صورت هم‌زمان در کشت مخلوط قرار گیرند، کم‌ترین رقابت را با یکدیگر ایجاد می‌کنند و این موضوع باعث افزایش عملکرد کشت مخلوط در مقایسه با کشت خالص می‌شود (Cui et al., 2017).

نقش بقولات به عنوان یک منبع مهم در جیره غذایی انسان، تغذیه دام و افزایش حاصلخیزی خاک شناخته شده است. لوبیا چشم بلبلی (*Vigna unguiculata* L.) مهم‌ترین گیاه خانواده بقولات است که با توجه به پروتئین بالا و سایر خصوصیات زراعی، بیشترین سطح کشت را بین حبوبات دارد (Parsa and Bagheri, 2009). نیشکر (*Saccharum officinarum* L.) قوی‌ترین گیاه زراعی در تبدیل انرژی خورشیدی به ماده خشک گیاهی و از گیاهان مهم قندی است که به‌صورت چند ساله با هدف برداشت ساقه برای تولید شکر کشت می‌شود. سویا (*Glycine max* L.) گیاهی است از خانواده بقولات که بالاترین سطح زیر کشت و تولید دانه روغنی و پروتئینی را در جهان دارا است (Khajepour, 2005). گیتا و همکاران (Geetha et al., 2015) گزارش کردند که کشت مخلوط نیشکر با حبوبات نه تنها باعث افزایش بهره‌وری کشت گردید، بلکه باعث کاهش چشمگیر در

تراکم علف‌های هرز در بین بوته‌های نیشکر نیز شد. در آزمایش دیگری اعلام شد که عملکرد نیشکر در کشت مخلوط با لوبیا چشم بلبلی به ترتیب ۱۷/۲ درصد و ۱۵/۸ درصد بیش‌تر از کشت خالص نیشکر و مخلوط نیشکر-ماش شد. بعلاوه عملکرد نیشکر از ۱۱۱/۸ تن در هکتار در کشت خالص نیشکر به ۱۳۰/۵ تن در هکتار در کشت مخلوط با نخود افزایش یافت (Rasool et al., 2011). نتایج یک آزمایش نشان داد که کشت مخلوط نیشکر با عدس، خردل هندی و لوبیا سبز باعث پایداری اقتصادی در آن اکوسیستم زراعی شد (Suryawanshi et al., 2010). همچنین وجود سویا و لوبیا چشم بلبلی در کشت مخلوط با نیشکر از طریق تثبیت نیتروژن در خاک و بهبود خصوصیات شیمیایی خاک، باعث افزایش رشد و عملکرد نیشکر می‌شوند (Khandagave, 2010). در کشت مخلوط، ضریب استهلاک نوری (K) نشانگر نرخ کاهش نور در جامعه گیاهی است. کوچکی و همکاران (Koocheki et al., 2009) گزارش دادند که در تمامی تیمارهای کشت مخلوط، تجمع ماده خشک ذرت و لوبیا چشم بلبلی ارتباط خطی با میزان تابش فعال فتوسنتزی تجمعی داشت. شیب این ارتباط بیانگر کارایی مصرف تابش بود که میانگین آن در طول فصل رشد برای ذرت و لوبیا به ترتیب از ۱/۶۵ و ۰/۹۸ در تیمار کشت خالص تا ۱/۹۴ و ۱/۱۵ گرم بر مگاژول در تیمار کشت مخلوط متغیر بود.

در کشاورزی پایدار، به منظور حفظ و پایداری تولید و برای جلوگیری یا کند کردن روند تخریب اکوسیستم‌ها، ضروری است که برای مدیریت علف‌های هرز از روش‌های تلفیقی استفاده شود. یکی از این روش‌ها استفاده از گیاهان بقولانی به صورت کشت مخلوط با گندمیان می‌باشد. کشت مخلوط به دلیل رقابت گیاهان زراعی با علف‌های هرز از رشد و گسترش آن‌ها ممانعت به عمل می‌آورد و این موضوع با وجود عدم مصرف علف کش، به

افزایش تولید در این نوع سیستم کشت منجر می‌شود (Fuentes et al., 2014). برخی از گونه‌های گیاهی با میکوریزا رابطه هم‌زیستی ندارند که به این گیاهان، گیاهان غیر میکوریزایی گفته می‌شود. اکثر علف‌های هرز متعلق به این گروه‌ها هستند (Brassicaceae, Polygonaceae, Amaranthaceae, Caryophyllaceae). به نظر می‌رسد که در اغلب علف‌های هرز، رابطه بین میکوریزا و علف‌هرز از نوع منفی باشد که از این خاصیت میکوریزا می‌توان در مدیریت علف‌های هرز در کشاورزی پایدار استفاده کرد (Veiga et al., 2013).

هدف از اجرای این آزمایش، اقدام در راستای کشاورزی ارگانیک و کاهش استفاده از سموم و کودهای شیمیایی برای رسیدن به اهداف کشاورزی پایدار و پایداری تولید از طریق انتخاب بهترین نوع کشت مخلوط نیشکر با بقولات در شرایط آب و هوایی اهواز می‌باشد.

مواد و روش‌ها

این آزمایش در سال زراعی ۱۳۹۵-۹۶ در دو مکان در شرکت کشت و صنعت نیشکر دهخدا با فاصله ۶۰ کیلومتر از یکدیگر در شهرستان اهواز به صورت طرح بلوک‌های کامل تصادفی با ۱۴ تیمار و چهار تکرار اجرا شد. موقعیت محل اول (شمالی‌ترین مزرعه در شرکت)؛ ارتفاع از سطح دریا ۲۰ متر، طول و عرض جغرافیایی به ترتیب ۴۸ درجه و ۴۰ دقیقه و ۲۱ ثانیه شرقی و ۳۱ درجه و ۲۵ دقیقه و ۱۵ ثانیه شمالی و موقعیت محل دوم (جنوبی‌ترین مزرعه در شرکت)؛ ارتفاع از سطح دریا ۴۵ متر، طول و عرض جغرافیایی به ترتیب ۴۸ درجه و ۶۴ دقیقه و ۳۵ ثانیه شرقی و ۳۱ درجه و ۹۱ دقیقه و ۳۶ ثانیه شمالی بود. خصوصیات فیزیکی و شیمیایی خاک محل‌های اجرای آزمایش در جدول ۱ ارائه شده است. هر کرت آزمایشی با عرض ۷/۳۲ متر از چهار ردیف به طول هشت متر تشکیل شده

بود. فاصله بین ردیف‌های کشت نیشکر (رقم CP69-1062) ۱۸۳ سانتی‌متر بود (Zandevakili et al., 2015) و گیاهان بقولاتی (لویا چشم بلبلی اکوتیپ محلی اهواز و سویا رقم کتول) در بین خطوط کشت نیشکر به صورت افزایشی؛ ۱۰۰ درصد نیشکر + ۱۰۰ درصد لویا چشم بلبلی و ۱۰۰ درصد نیشکر + ۱۰۰ درصد سویا (هر جزء با تراکم مطلوب: ۲۰ کیلوگرم در هکتار لویا چشم بلبلی و ۸۰ کیلوگرم در هکتار سویا و ۲۳۸۲۶ قلمه ۶۰ سانتیمتری نیشکر در هکتار) روی خط داغاب پشته‌ها کاشته شدند. عملیات کشت نیشکر و لویا چشم بلبلی و سویا به صورت دستی در نیمه اول مرداد ۱۳۹۵ انجام شد. برداشت لویا چشم بلبلی در سه مرحله در نیمه دوم آبان تا نیمه اول آذر و برداشت سویا در یک مرحله در ۱۵ آذرماه ۱۳۹۵ و برداشت نیشکر در ۱۵ آبان ماه ۱۳۹۶ انجام شد. بذر لویا چشم بلبلی از مرکز خدمات کشاورزی منطقه مورد مطالعه و سویا رقم کتول از مرکز تحقیقات کشاورزی صفی آباد و قلمه مورد نیاز برای کشت نیشکر از شرکت کشت نیشکر دهخدا تهیه شد. تیمارهای مورد نظر در این آزمایش عبارت بودند از: کشت خالص نیشکر، کشت خالص سویا، کشت خالص لویا چشم بلبلی، کشت خالص سویا + تلقیح با باکتری رایزوبیوم، کشت خالص لویا چشم بلبلی + تلقیح با رایزوبیوم، کشت خالص نیشکر + تلقیح با قارچ مایکوریزا، کشت مخلوط نیشکر و لویا چشم بلبلی، کشت مخلوط نیشکر و سویا، کشت مخلوط نیشکر و لویا چشم بلبلی + تلقیح با رایزوبیوم، کشت مخلوط نیشکر و سویا + تلقیح با رایزوبیوم، کشت مخلوط نیشکر + تلقیح با مایکوریزا و لویا چشم بلبلی، کشت مخلوط نیشکر + تلقیح با مایکوریزا و سویا، کشت مخلوط نیشکر + تلقیح با مایکوریزا و سویا + تلقیح با رایزوبیوم و کشت مخلوط نیشکر + تلقیح با مایکوریزا و لویا چشم بلبلی + تلقیح با رایزوبیوم. تلقیح بذور بقولات با استفاده از باکتری‌های رایزوبیوم و در سایه صورت گرفت. باکتری‌های رایزوبیوم لگومینوزاروم (لویا چشم

بلبل) و برادی رازیویوم ژاپونیکوم (سویا) از شرکت زیست فناوری پشنتاز واریان و قارچ میکوریزا گلوموس موسه (نیشکر) از موسسه تحقیقات خاک و آب کرج تهیه شدند. با توجه به این که باکتری‌ها نسبت به دمای بالا حساس هستند و ممکن بود به جمعیت زنده آن‌ها آسیب برسد، جهت حمل آن‌ها از مبدأ تا مزرعه از وسیله نقلیه مجهز به سیستم خنک کننده استفاده شد. برای تلقیح بذره‌های بقولات، هشت گرم مایه تلقیح که هر گرم آن دارای 10^7 عدد باکتری زنده و فعال بود، استفاده شد. همچنین از محلول صمغ عربی برای چسبندگی بهتر مایه تلقیح به بذرها به نسبت ۱۰ درصد وزنی - حجمی استفاده شد. کشت بذر بقولات به صورت دستی و روی پشته‌ها انجام شد. در تیمارهای تلقیح قلمه‌های نیشکر با قارچ میکوریزا، ۱۵ گرم مایه تلقیح قارچ در کف جوی زیر هر قلمه (بذر) نیشکر قرار داده شد که این مایه حاوی خاک، اسپور، ریشه آلوده گیاه و ریشه قارچ بود. پس از آماده کردن بستر کاشت نیشکر به صورت جوی و پشته، ۱۸۰ کیلوگرم در هکتار کود پایه سوپر فسفات تریپل به صورت نواری در کف جوی‌ها پخش شد. مصرف کود نیتروژن به صورت سرک به میزان ۲۵۰ کیلوگرم در هکتار اوره (۴۶ درصد) انجام شد. در سرک اول ۳۰ کیلوگرم در هکتار یک ماه پس از کاشت سه جزء مخلوط (به عنوان آغازگر برای بقولات)، سرک دوم ۴۰ کیلوگرم در هکتار، سرک سوم ۱۰۵ و سرک چهارم ۷۵ کیلوگرم در هکتار مصرف شد. فاصله زمانی بین سرک دوم تا چهارم از ۱۵ فروردین (شروع دوره رشد مجدد نیشکر پس از سرما) یک ماه در میان بود. آبیاری همانند روش مرسوم شرکت بصورت فارویی انجام شد که برای نیشکر ۲۰ مرحله آبیاری و برای بقولات نه مرحله آبیاری انجام شد. این نه مرحله آبیاری، مشترک برای سه جزء کشت مخلوط بود. به منظور برآورد تراکم و وزن ماده خشک علف‌های هرز، سه نوبت کوادرات یک متر مربعی به صورت تصادفی در هر کرت انداخته

شده و میانگین تعداد علف‌های هرز و وزن خشک آن‌ها اندازه‌گیری شد. این کار در دو مرحله انجام شد؛ مرحله اول بعد از برداشت گیاهان بقولاتی و مرحله دوم دو هفته قبل از هلینگ آپ (Heling up) (جا به جا کردن محل جوی و پشته در زراعت نیشکر). نتایج مرحله دوم مورد تجزیه واریانس قرار گرفت. برای محاسبه درصد کاهش وزن خشک علف‌های هرز در تیمارهای کشت مخلوط نسبت به کشت خالص از نسبت تفاضل وزن خشک علف‌های هرز در کشت خالص و کشت مخلوط به وزن خشک علف‌های هرز در کشت خالص استفاده شد (Zand et al., 2008).

برای تعیین شاخص سطح برگ از دستگاه سنجش سطح برگ (WINAREA-UT-11) ساخت شرکت فناوریان البرز اندیشه استفاده شد. جهت محاسبه ضریب خاموشی نور (K)، میزان تابش لحظه‌ای در سطح و پایین پوشش گیاهی با دستگاه سپتومتر (Ceptometer PAR/LAI, DeltaT, UK) در پنج نقطه از هر کرت در فاصله ساعت ۱۱ تا ۱۳ اندازه‌گیری شد. با معلوم بودن شاخص سطح برگ، میزان نور رسیده به پایین پوشش گیاهی (PAR) و نور رسیده به بالای کانوپی (PAR_0)، ضریب خاموشی نور (K) با استفاده از رابطه (۱) به دست آمد (Javanshir et al., 2000).

$$\text{رابطه (۱)} \quad \ln(PAR/PAR_0) = -K \times LAI$$

برای محاسبه تابش جذب شده روزانه، ابتدا تابش روزانه رسیده به بالای پوشش گیاهی بر اساس عرض جغرافیایی و ساعات آفتابی منطقه اهواز طبق روش گودریان و وان لار برآورد شد (Javanshir et al., 2000). با به دست آوردن میزان تابش جذب شده توسط هر گیاه و رسم معادله رگرسیونی بین تابش فتوسنتزی تجمعی و ماده خشک تجمعی، کارایی مصرف تابش (مقدار ماده خشک تولید شده بر حسب گرم به ازای مگاژول تابش خورشیدی دریافت شده در طول فصل رشد) که در واقع شیب این معادله است، به دست آمد (رابطه ۲).

شمارش شدند. برای اندازه گیری عملکرد نیشکر زمانی که درصد خلوص شربت در تیمار شاهد به بالای ۸۹ درصد رسید، از دو ردیف میانی هر کرت با در نظر گرفتن دو متر حاشیه از بالا و دو متر از پایین کرت، در سطح چهار متر مربع، بوته های نیشکر به صورت دستی کف بر شد و پس از حذف برگ ها و سرنی، ساقه خالی وزن شد و عملکرد نهایی در هکتار محاسبه شد. در مورد لویا چشم بلبل و سویا نیز پس از رسیدگی فیزیولوژیکی نیز از دو ردیف میانی پس از در نظر گرفتن حاشیه های هر کرت، عملکرد دانه در واحد سطح تعیین شد. تجزیه واریانس و مقایسات میانگین با استفاده از نرم افزار MSTATCE و مقایسه میانگین ها با استفاده از آزمون چند دامنه ای دانکن در سطح احتمال پنج درصد انجام شد.

$$\text{رابطه (۲)} \quad \text{PAR} = I_0 \times 0.5 \times (1-P)(1 - \exp(-K \cdot \text{LAI})) \quad (\text{MJ.m}^{-2})$$

نسبت برابری زمین (LER) با استفاده از رابطه (۳) محاسبه شد (Mazaheri, 1998).

$$\text{رابطه (۳)} \quad \text{LER} = \frac{Y_{ab}}{Y_{aa}} + \frac{Y_{ba}}{Y_{bb}}$$

Y_{ab} = عملکرد گونه a در کشت مخلوط با گونه b، Y_{aa} = عملکرد گونه a در کشت خالص، Y_{ba} = عملکرد گونه b در کشت مخلوط با گونه a، Y_{bb} = عملکرد گونه b در کشت خالص.

به منظور تعیین اثر تیمارهای آزمایشی بر گره زایی ریشه گیاهان بقولاتی، در هر کرت که تلقیح بذر بقولات با باکتری رازوویوم انجام شده بود، چهار گلدان که هر یک حاوی دو بوته گیاه بقولاتی (لویا چشم بلبل و یا سویا) بودند، در نظر گرفته شد. در زمان رسیدگی، بوته ها به همراه ریشه به طور کامل جدا شده و پس از شستشوی ریشه ها، تعداد گره ها

جدول ۱- خصوصیات فیزیکی و شیمیایی خاک محل های اجرای آزمایش (عمق صفر تا ۳۰ سانتیمتر)

Table 1. Physical and chemical properties of soil at experiment sites (soil depth 0 – 30 cm)

خصوصیات خاک قبل از کشت		مکان اول	مکان دوم	خصوصیات خاک بعد از برداشت بقولات		مکان اول	مکان دوم
Soil properties before planting		Location 1	Location 2	Soil properties after legume harvest		Location 1	Location 2
Soil texture	بافت خاک	Silty clay	Clay loam	Soil texture	بافت خاک	Silty clay	Clay loam
EC (dS.m ⁻¹)	هدایت الکتریکی	3.02	4.28	EC (dS.m ⁻¹)	هدایت الکتریکی	2.58	3.7
pH	اسیدیته	7.9	8.8	pH	اسیدیته	7.7	8.5
P (mg.kg ⁻¹)	فسفر	12.89	11.5	P (mg.kg ⁻¹)	فسفر	13.31	11.86
K (mg.kg ⁻¹)	پتاسیم	258	240	K (mg.kg ⁻¹)	پتاسیم	252	236
Total N(%)	نیتروژن کل	0.07	0.05	Total N(%)	نیتروژن کل	0.16	0.12
OM (%)	مواد آلی	1.45	1.32	OM (%)	مواد آلی	1.61	1.52

متر مربع) و وزن خشک علف های هرز (۳۹/۶۳ گرم در متر مربع) مربوط به کشت مخلوط نیشکر تلقیح شده با قارچ + لویای تلقیح شده با باکتری بود (جدول ۳). با توجه به اینکه در این تحقیق زمانی که قلمه های نیشکر با قارچ میکوریزا تلقیح شدند، هنوز علف هرزی وجود نداشت، به نظر می رسد که میکوریزا فقط با ریشه نیشکر هم زیست شده باشد و با توجه به نقش اصلی میکوریزا در افزایش جذب آب و عناصر غذایی توسط ریشه گیاه میزبان (نیشکر)، باعث شده نیشکر در رقابت با علف هرز

نتایج و بحث

نتایج نشان داد که تیمارهای آزمایشی اثر معنی داری (در سطح احتمال یک درصد) روی تراکم و وزن خشک علف های هرز داشتند. در صورتیکه مکان های آزمایشی اثر معنی داری بر تراکم و وزن خشک علف های هرز نداشتند. بیشترین تراکم (۴/۲۵ بوته در متر مربع) و وزن خشک علف های هرز (۱۲۸۸/۰ گرم در متر مربع) مربوط به کشت خالص نیشکر و کمترین تراکم علف های هرز (۰/۵۷۵ بوته در

برای جذب عناصر غذایی توان بیش‌تری داشته و باعث مغلوب شدن علف‌هرز در جذب آب و عناصر شده و از طرفی در کشت مخلوط به دلیل پوشش بیش‌تر سطح خاک نسبت به کشت خالص، نور کم‌تری از پوشش گیاهی عبور کرده و به سطح خاک رسیده و در نتیجه جوانه زنی علف‌های هرز کم‌تر می‌شود. در واقع کشت مخلوط از طریق ایجاد پوشش متراکم‌تر زمین و رقابت بیش‌تر برای استفاده از منابع موجود نسبت به کشت خالص، باعث کاهش میزان خسارت علف‌های هرز می‌شود. در کشت مخلوط لویا چشم‌بلبلی با نیشکر و سویا با نیشکر و همچنین در کشت‌های خالص لویا و سویا، کم‌ترین تراکم و وزن خشک علف‌های هرز مربوط به کرت‌های دارای لویا و بیش‌ترین تراکم و وزن خشک علف‌های هرز مربوط به کرت‌های دارای سویا بود که این موضوع به دلیل گسترش بهتر پوشش گیاهی لویا چشم‌بلبلی و پوشاندن بهتر سطح خاک توسط لویا نسبت به سویا بود که مانع رسیدن نور به زمین و در نتیجه باعث کاهش جوانه زنی بذر علف‌های هرز شد. در آزمایشی گزارش شد که کشت مخلوط نیشکر با گندم، از طریق کاهش فضا و منابع قابل جذب برای علف‌های هرز، باعث کنترل غیر شیمیایی علف‌های هرز گردید (Kumar *et al.*, 2017) که نتایج آزمایش حاضر همسو با نتایج تحقیق مذکور در خصوص کنترل غیر شیمیایی علف‌های هرز می‌باشند.

نتایج یک آزمایش نشان داد که زیست توده و رشد سه علف هرز سوروف، چسبک و تاجریزی در تلقیح با میکوریزا کاهش یافت و هیچکدام از علف‌های هرز مذکور از وجود میکوریزا سود نبردند. در صورتیکه گیاه زراعی ذرت در مقایسه با علف‌های هرز یاد شده از هم‌زیستی با میکوریزا سود برده و افزایش قدرت ذرت در رقابت بین جذب آب و عناصر غذایی با علف‌های هرز، دلیل کاهش رشد علف‌های هرز اعلام شد. در آزمایش مذکور، میکوریزا حالت پارازیتی بر سوروف داشته است (Veiga *et al.*, 2011). در آزمایش

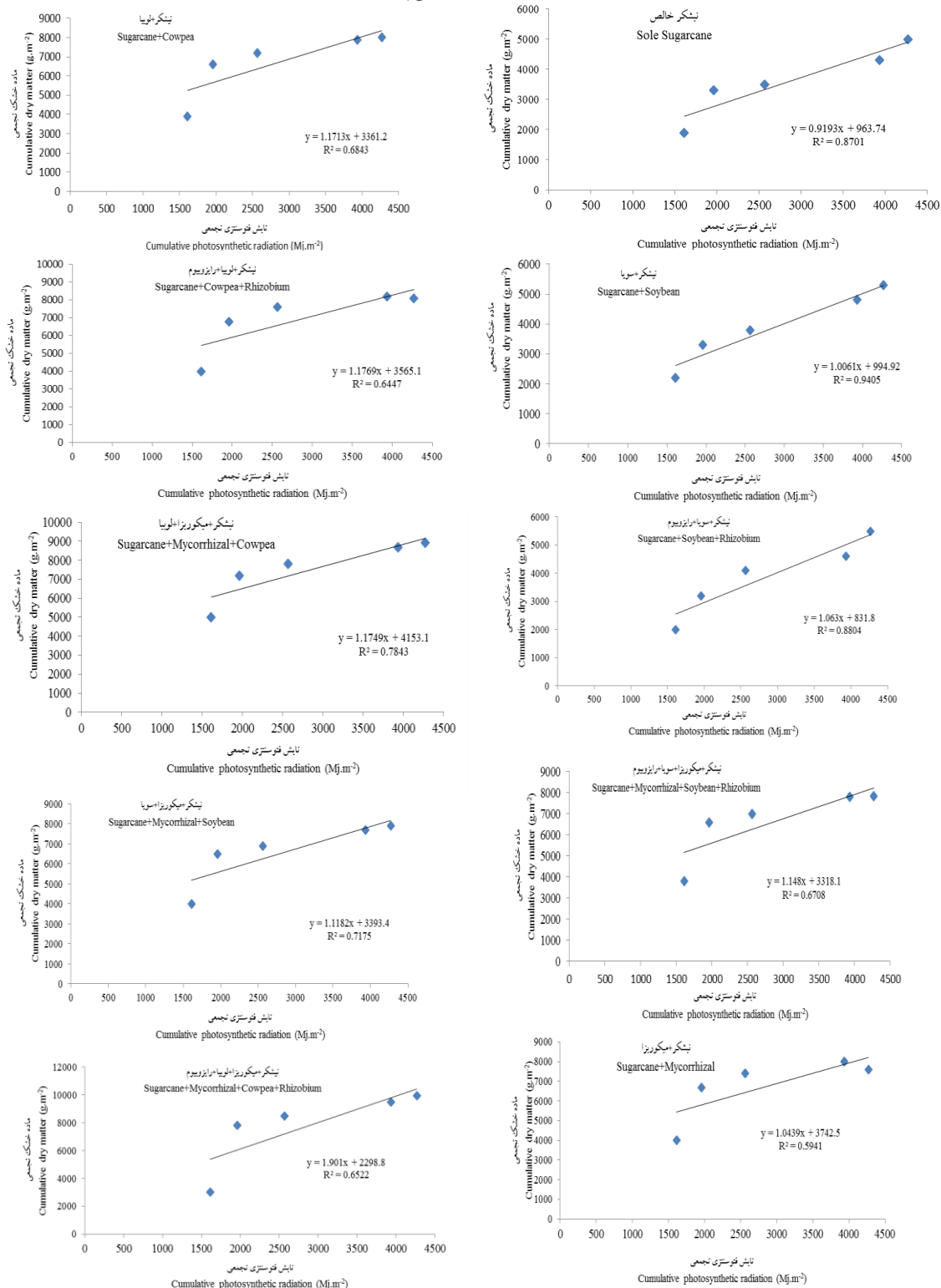
دیگری گزارش شد که عصاره استخراج شده از خاک حاوی میسلیم میکوریزا باعث کاهش رشد علف‌های هرز غیر میکوریزیایی شد. استفاده از کربن فعال در تیمارهای مربوطه، نظریه تأثیر مواد آللوپاتیک میکوریزا روی علف‌هرز گندمک را رد کرد و کاهش رشد در علف هرز گندمک (گیاه غیر میکوریزیایی) در رقابت با گیاه زراعی گندم (میزبان میکوریزا)، به دلیل اثرات آنتاگونیستی میکوریزا بود که مسیر جذب مستقیم فسفر را در گندمک مسدود کرده و عناصر غذایی بیش‌تری را در اختیار گندم قرار داد (Veiga *et al.*, 2012). نتایج آزمایش حاضر همسو با نتایج مذکور از نظر تأثیر میکوریزا در مدیریت زیستی علف‌های هرز می‌باشد. همان‌طور که در شکل ۱ مشاهده می‌شود در مکان اول درصد کاهش وزن خشک علف‌های هرز در کشت مخلوط نسبت به کشت خالص، بیش‌تر از مکان دوم بود. در هر دو مکان بیش‌ترین درصد کاهش وزن خشک علف‌های هرز (۹۸/۳۲ درصد و ۹۵/۵۵ درصد) نسبت به کشت خالص، در کشت مخلوط نیشکر تلقیح شده با میکوریزا + لویا تلقیح شده با رایزوبیوم به‌دست آمد. کم‌ترین درصد کاهش وزن خشک علف‌های هرز در مکان اول (۶۶/۳۷ درصد) در تیمار کشت مخلوط نیشکر و سویا و در مکان دوم (۶۵/۳۴ درصد) در کشت مخلوط نیشکر و سویا تلقیح شده با باکتری مشاهده شد. این موضوع به دلیل بهتر بودن وضعیت رشد و گسترش پوشش گیاهی گیاهان زراعی و استفاده بهتر از تابش توسط گیاهان زراعی و در نتیجه عدم رسیدن تابش کافی برای جوانه زنی و رشد علف‌های هرز به پایین پوشش گیاهی در مکان اول (به خصوص در تیمار کشت مخلوط نیشکر (تلقیح شده با میکوریزا) و لویا (تلقیح شده با رایزوبیوم)) نسبت به مکان دوم می‌باشد. بر اساس شکل‌های ۲ و ۳ وزن خشک علف‌های هرز در هر دو مکان در نمونه برداری قبل از هلینگ آپ بیش‌تر از مقدار آن‌ها در نمونه برداری بعد از برداشت گیاهان بقولاتی بود، زیرا هلینگ آپ حدود سه ماه بعد

از برداشت گیاهان بقولاتی انجام شد و در این مدت علف‌های هرز رشد بیش‌تری کرده بودند. روند تغییرات وزن خشک علف‌های هرز در تیمارهای مختلف در نمونه برداری مرحله دوم همانند نمونه برداری مرحله اول بود، به نحوی که بیش‌ترین و کم‌ترین وزن خشک علف‌های هرز به ترتیب در کشت خالص نیشکر و کشت مخلوط نیشکر تلقیح شده با میکوریزا + لوبیا تلقیح شده با رایزوبیوم به‌دست آمد. این موضوع برتری کشت مخلوط نسبت به کشت خالص و اینکه هم‌زیست شدن میکوریزا با نیشکر و رایزوبیوم با لوبیا چشم‌بلبلی باعث مغلوب شدن علف‌های هرز در رقابت با نیشکر و لوبیا در جذب عناصر شدند را نشان می‌دهد.

با توجه به شیب رابطه بین تجمع ماده خشک با میزان تابش فعال فتوسنتزی تجمعی در تیمارهای کشت مخلوط و کشت خالص، کارایی مصرف تابش در گیاه نیشکر نسبت به بقولات بیش‌تر بوده است، زیرا نیشکر دارای مسیر فتوسنتزی چهار کربنه بوده و کارایی مصرف تابش و توان فتوسنتزی آن بیش‌تر از گیاهان سه کربنه است (شکل‌های ۴ تا ۶). در هر سه جزء مخلوط، کارایی مصرف تابش در تیمارهای کشت مخلوط بیش‌تر از کشت خالص بود، زیرا در سیستم کشت خالص، مقداری از تابش فتوسنتزی به‌دلیل وجود فضای خالی در سایه‌انداز تلف می‌شود، اما در کشت مخلوط به دلیل پوشش بیش‌تر و مناسب‌تر سطح خاک، این تلفات کاهش یافته و در نتیجه میزان جذب تابش کل نسبت به کشت خالص بیش‌تر می‌شود، این موضوع باعث افزایش عملکرد و در نتیجه افزایش کارایی مصرف تابش می‌گردد. بهبود بهره‌وری استفاده از تابش هم می‌تواند در اثر بیش‌تر شدن جذب تابش و هم افزایش کارایی مصرف تابش باشد. به طور معمول جذب تابش در کشت مخلوط افزایش می‌یابد، زیرا هم زمان بیش‌تری و هم فضای بیش‌تری تحت پوشش گیاهان زراعی قرار می‌گیرد. کارایی مصرف تابش برای گونه‌های سه کربنه مناطق معتدله بین یک تا ۱/۵

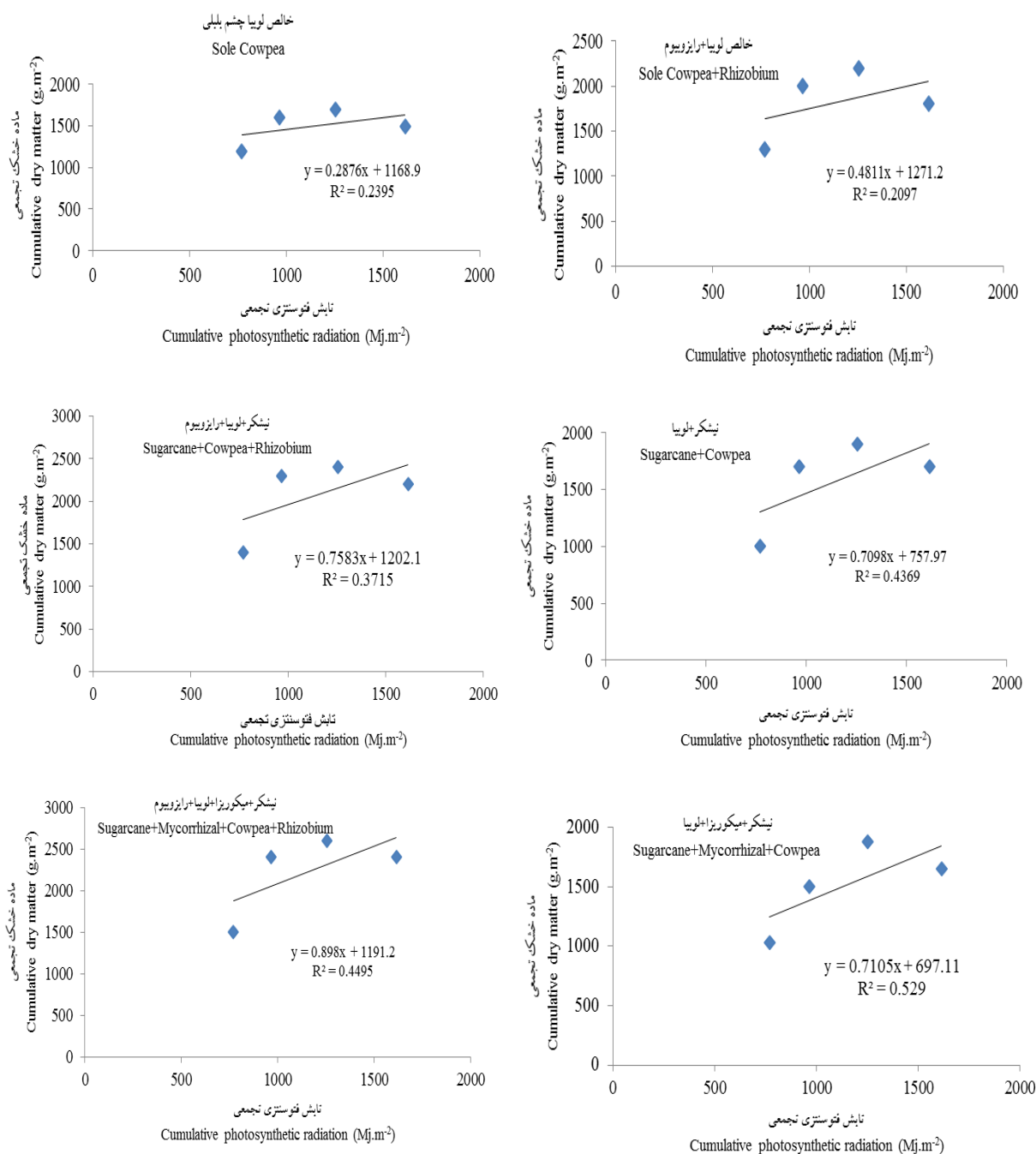
گرم بر مگاژول و برای گونه‌های سه کربنه مناطق گرمسیری بین ۱/۵ تا ۱/۷ گرم بر مگاژول است. کارایی مصرف تابش برای بقولات دانه‌ای گرمسیری از قبیل سویا ۰/۸۸ تا ۱/۲ گرم بر مگاژول، لوبیا چشم‌بلبلی ۰/۸ تا ۱/۰۵ گرم بر مگاژول و ماش ۰/۸ تا ۰/۹۶ گرم بر مگاژول گزارش شده است. عواملی مانند میزان تابش، کمبود آب، تنش عناصر غذایی، بیماری‌ها و دمای پایین، باعث کاهش کارایی مصرف تابش می‌شوند (Hattield, 2014). در این آزمایش بیش‌ترین کارایی مصرف تابش در نیشکر (۱/۹ گرم بر مگاژول) در تیمار کشت مخلوط نیشکر تلقیح شده با قارچ به‌همراه لوبیای تلقیح شده با باکتری و کم‌ترین میزان کارایی مصرف تابش در نیشکر (۰/۹۱ گرم بر مگاژول) در کشت خالص نیشکر به‌دست آمد (شکل ۴). تأثیر مثبت هم‌افزایی حضور هم‌زمان قارچ میکوریزا و لوبیا چشم‌بلبلی در تیمار مربوطه روی افزایش کارایی مصرف تابش مشاهده شد. بیش‌ترین کارایی مصرف تابش در لوبیا چشم‌بلبلی مربوط به کشت مخلوط نیشکر تلقیح شده با میکوریزا و لوبیا تلقیح شده با رایزوبیوم (۰/۸۹ گرم بر مگاژول) (شکل ۵) و کم‌ترین کارایی مصرف تابش لوبیا (۰/۲۸ گرم بر مگاژول) مربوط به کشت خالص لوبیا بود. نتیجه مشابهی در مورد کارایی مصرف تابش در سویا نیز مشاهده شد (شکل ۶). این موضوع به‌دلیل اثر مثبت میکوریزا در رابطه هم‌زیستی با ریشه نیشکر و جذب بیشتر عناصر غذایی از خاک و همچنین اثر مثبت لوبیا در تثبیت نیتروژن در خاک می‌باشد که باعث گسترش بهتر پوشش نیشکر می‌شوند. کارایی مصرف تابش در تیمار کشت خالص نیشکر تلقیح شده با میکوریزا با اختلاف اندکی از تیمار کشت خالص بدون تلقیح، بیش‌تر بود. در این تحقیق کارایی مصرف تابش نیشکر در کشت مخلوط با لوبیا چشم‌بلبلی بیش‌تر از کشت مخلوط با سویا بود. با عنایت به این که در ریشه سویا گره‌های تثبیت کننده نیتروژن مشاهده نشد، بیش‌تر بودن کارایی مصرف تابش نیشکر در

"ا، ا، باد، کا، اد، مصد ف تابش، ه... احسانی پور و همکاران، ۱۳۹۸، ۸۱، ۶۲-۸۱"

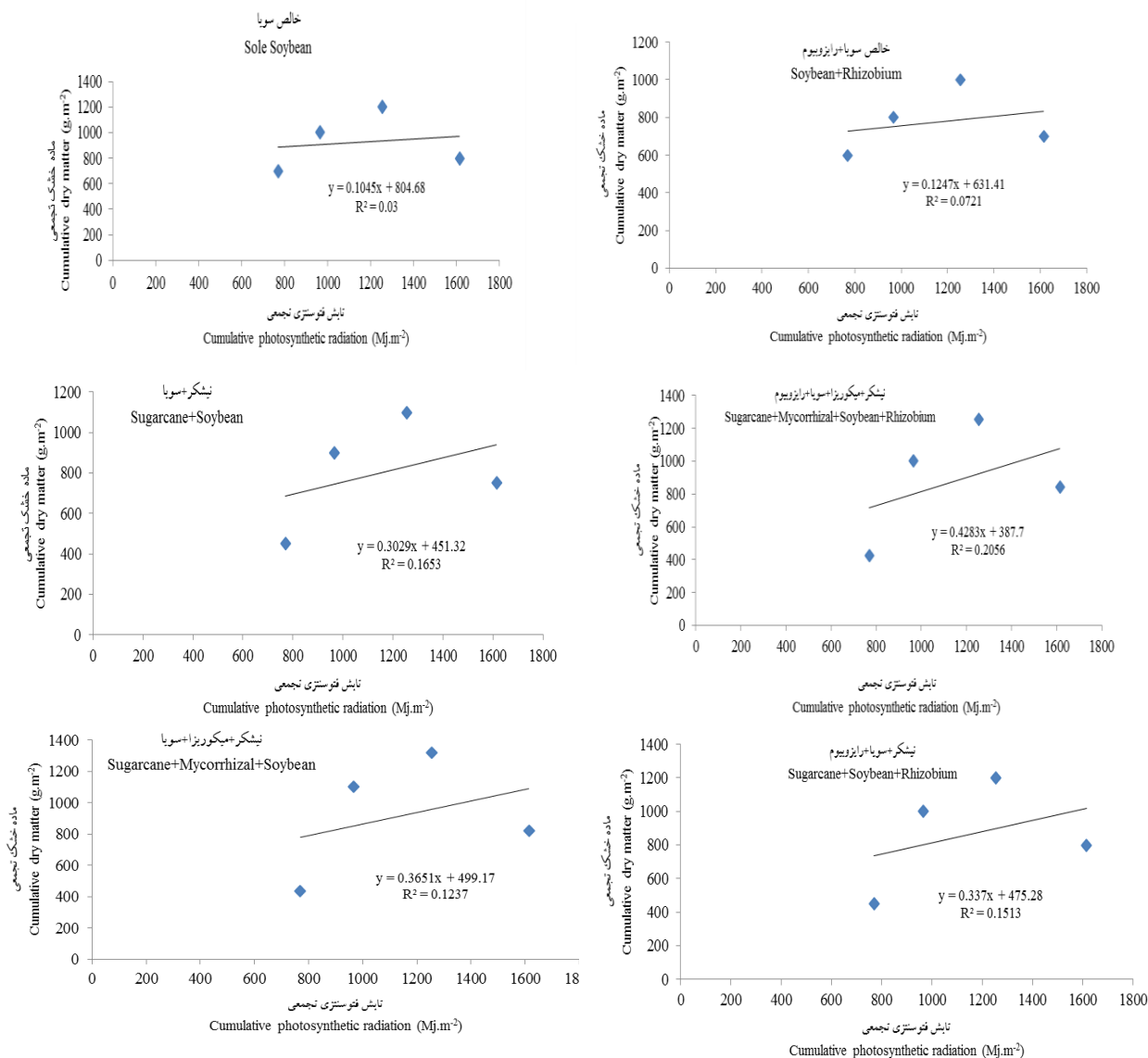
شکل ۴- رابطه رگرسیونی بین تجمع ماده خشک و میزان تابش فعال فتوسنتزی تجمعی برای گیاه نیشکر در تیمارهای کشت مخلوط با بقولات و کشت خالص در دو مکان (شیب خط رگرسیونی نشان دهنده کارایی مصرف تابش گیاه نیشکر است)

Fig. 4. Regression relationship between dry matter accumulation and cumulative active photosynthesis radiation for sugarcane in intercropping with legumes and sole cropping in two locations (slope of regression shows the radiation use efficiency of sugarcane)

شکل ۵- رابطه رگرسیونی بین تجمع ماده خشک و میزان تابش فعال فتوسنتزی تجمعی برای گیاه لوبیا چشم بلبلی در تیمارهای کشت مخلوط با نیشکر و کشت خالص در دو مکان (شیب خط رگرسیونی نشان دهنده کارایی مصرف تابش توسط گیاه لوبیا چشم بلبلی است)

Fig. 5. Regression relationship between dry matter accumulation and cumulative active photosynthesis radiation for cowpea in intercropping with sugarcane and sole cropping in two locations (slope of regression shows the radiation use efficiency of cowpea)

شکل ۶- رابطه رگرسیونی بین تجمع ماده خشک و میزان تابش فعال فتوسنتزی تجمعی برای گیاه سویا در تیمارهای کشت مخلوط با نیشکر و کشت خالص در دو مکان (شیب خط رگرسیونی نشان دهنده کارایی مصرف تابش توسط گیاه سویا است)
Fig. 6. Regression relationship between dry matter accumulation and cumulative active photosynthesis radiation for soybean in intercropping with sugarcane and sole cropping in two locations
(slope of regression shows the radiation use efficiency of soybean)

نتایج تجزیه واریانس نشان داد که اثر مکان بر شاخص سطح برگ لوبیا و سویا به ترتیب در سطوح احتمال پنج و یک درصد معنی دار بود، ولی بر شاخص سطح برگ نیشکر اثر معنی داری نداشت. این موضوع می تواند به دلیل حساس بودن بقولات نسبت به خصوصیات خاک بویژه هدایت الکتریکی خاک باشد

کشت مخلوط با لوبیا چشم بلبلی می تواند به دلیل اثر مثبت لوبیا چشم بلبلی در تثبیت نیتروژن در خاک نسبت به سویا می باشد. با توجه به شکل های ۵ و ۶ کارایی مصرف تابش در لوبیا بیش تر از سویا بود که این موضوع به دلیل گسترش بهتر پوشش گیاهی و عملکرد بیش تر لوبیا در مناطق مورد آزمایش نسبت به سویا بود.

که در مکان اول کمتر از مکان دوم بود (جدول ۱) و باعث شده در مکان اول سطح برگ بیش‌تری تولید شود، در صورتیکه این موضوع روی نیشکر اثر معنی‌داری نداشت. ضریب خاموشی نور نیز در لویا و سویا بر عکس ضریب خاموشی نور در نیشکر در دو مکان اثر معنی‌داری داشت. تیمارهای کشت مخلوط بر شاخص سطح برگ و ضریب خاموشی نور در لویا و نیشکر در سطح احتمال یک درصد معنی‌داری بود، ولی روی شاخص سطح برگ و ضریب خاموشی نور سویا اثر معنی‌داری نداشتند. این موضوع نشان دهنده عدم هم‌زیست شدن باکتری برادی رازیویوم ژاپونیکوم با ریشه سویا می‌باشد، زیرا هم‌زیستی میکوریزا با نیشکر و رازیویوم لگومینوزاروم با لویا چشم‌بلبلی اثر مثبت روی این صفات داشته که در سویا چنین نتیجه‌ای حاصل نشد. این نتیجه همسو با یافته قدرتی (Ghodrati, 2011) در شمال استان خوزستان می‌باشد. بر اساس جدول ۵ و با توجه به اینکه در این تحقیق در ریشه سویا در هیچکدام از تیمارها گره تثبیت کننده نیتروژن مشاهده نشد (بر عکس لویا چشم‌بلبلی)، به نظر می‌رسد که باکتری رازیویوم لگومینوزاروم (لویا چشم‌بلبلی) برعکس باکتری برادی رازیویوم ژاپونیکوم (سویا) با شرایط اهواز سازگاری دارد. بیش‌ترین شاخص سطح برگ لویا چشم‌بلبلی در تیمارهای تلقیح شده با رازیویوم و بیش‌ترین شاخص سطح برگ نیشکر در تیمار کشت مخلوط نیشکر (تلقیح شده با میکوریزا) به همراه لویا (تلقیح شده با رازیویوم) به‌دست آمد (جدول‌های ۲ و ۳). این موضوع به دلیل اثر مثبت قارچ میکوریزا روی ریشه نیشکر و باکتری رازیویوم روی ریشه لویا برای جذب بیش‌تر منابع از خاک می‌باشد. بر اساس نتایج این تحقیق، تأثیر هم‌افزایی حضور همزمان میکوریزا و لویا چشم‌بلبلی روی افزایش شاخص سطح برگ نیشکر مثبت بود. نتایج یک تحقیق نشان داد که میزان فسفر جذب شده توسط گیاه (نیشکر) و سرعت فتوسنتز گیاه تلقیح شده با قارچ آربسکولار

میکوریزا در مقایسه با گیاه بدون میکوریزا بیش‌تر بود (Mishra, 2010) که این موضوع باعث افزایش شاخص سطح برگ نیز می‌شود. در تحقیقی روی لویا، بیش‌ترین شاخص سطح برگ در سطح کودی ۴۰ کیلوگرم در هکتار کود نیتروژن و تلقیح با باکتری رازیویوم به‌دست آمد (Jha and Singh, 2013). ضریب خاموشی نور یکی از اجزای اصلی در قانون بیر-لامبرت است که میزان ممانعت گیاه از عبور نور را نشان می‌دهد. ضریب خاموشی نور تحت تأثیر شاخص سطح برگ، زاویه برگ و زاویه خورشید در بالاترین نقطه قرار دارد (Javanshir et al., 2000). در این تحقیق تفاوت خصوصیات خاک و میکروکلیمای دو مکان، باعث ایجاد تفاوت در مقادیر شاخص سطح برگ و ضریب خاموشی نور در لویا و سویا شد. بیش‌ترین مقدار شاخص سطح برگ و کم‌ترین مقدار ضریب خاموشی نور در لویا چشم‌بلبلی و سویا در مکان اول مشاهده شد (جدول ۴). بیش‌ترین ضریب خاموشی نور در نیشکر در تیمار کشت خالص نیشکر به‌دست آمد، زیرا نیشکر در این تیمار کم‌ترین شاخص سطح برگ را داشت (جدول ۳). بیش‌ترین ضریب خاموشی نور در لویا چشم‌بلبلی در کشت مخلوط با نیشکر به‌دست آمد، زیرا لویا چشم‌بلبلی در این تیمار کم‌ترین شاخص سطح برگ را داشت (جدول ۲).

نتایج تجزیه واریانس نشان داد که تیمارهای مخلوط و مکان‌ها در سطح احتمال یک درصد اثر معنی‌داری بر عملکرد ساقه نیشکر و لویا چشم‌بلبلی داشتند، ولی اثر آنها روی عملکرد سویا معنی‌دار نبود. این نتایج نشان می‌دهد که قارچ میکوریزا به‌خوبی با ریشه نیشکر و باکتری رازیویوم لگومینوزاروم به‌خوبی با ریشه لویا چشم‌بلبلی هم‌زیست شدند. این موضوع در سایر تحقیقات نیز گزارش شده است (Barros et al., 2016). بر اساس نتایج تحقیق حاضر در هیچکدام از مکان‌های مورد آزمایش روابط هم‌زیستی بین باکتری برادی رازیویوم ژاپونیکوم و سویا مشاهده نشد که این

جدول ۲- مقایسه میانگین شاخص سطح برگ و ضریب خاموشی نور در لوبیا چشم بلبلی در تیمارهای کشت مخلوط با نیشکر

Table 2. Mean comparison of Leaf Area Index (LAI) and light Extinction coefficient (K) of cowpea in intercropping with sugarcane

Intercropping treatments	تیمارهای کشت مخلوط	شاخص سطح برگ LAI	ضریب خاموشی نور K
Sole cowpea	خالص لوبیا چشم بلبلی	4.1b	0.496c
Sole cowpea+Rhizobium	خالص لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم	4.6a	0.427d
Sugarcane and Cowpea	نیشکر و لوبیا چشم بلبلی	4.1b	0.595a
Sugarcane and Cowpea+Rhizobium	نیشکر و لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم	4.5a	0.588b
Sugarcane+Mycorrhiza and Cowpea	نیشکر + میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی	4.1b	0.594a
Sugarcane+Mycorrhiza and Cowpea+Rhizobium	نیشکر + میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم	4.6a	0.560b

در هر ستون میانگین‌های که دارای حروف مشترک هستند، بر اساس آزمون چند دامنه‌ای دانکن در سطح احتمال پنج درصد تفاوت معنی‌داری ندارند
Mean in each column followed by similar letter(s) are not significantly different at 5% probability level, using Duncan's Multiple Range Test

به‌دست آمد (جدول ۵). این موضوع نشان دهنده اثر مثبت هم‌افزایی حضور همزمان میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی در این تیمار است. عملکرد در کشت خالص نیشکر تلقیح شده با میکوریزا و کشت مخلوط نیشکر با لوبیا بدون تلقیح، تفاوت معنی‌داری با هم نداشتند. به نظر می‌رسد که وجود قارچ میکوریزا در محیط ریشه نیشکر تأثیر مثبتی بر رشد آن داشته و باعث افزایش عملکرد نیشکر گردیده است.

کیلی (Kelly et al., 2005) در آزمایشی که روی تأثیر قارچ میکوریزا و فسفر بر نیشکر انجام داد از تأثیر مثبت میکوریزا روی عملکرد نیشکر گزارش داد. اثر مثبت میکوریزا روی عملکرد نیشکر می‌تواند مربوط به تولید ترکیبات تحریک کننده رشد گیاه و یا برخی هورمون‌های تنظیم کننده رشد از جمله سیتوکینین باشد که توسط قارچ میکوریزا تولید می‌شود. بعلاوه با گسترش کلونیزاسیون قارچ و رشد هیف‌های آن، جذب عناصر و انتقال آن‌ها از خاک به سمت ریشه‌های گیاه میزبان افزایش می‌یابد. در این صورت می‌توان انتظار افزایش عملکرد در گیاه میزبان (نیشکر) را نیز داشت (Mishra, 2010). افزایش عملکرد نیشکر در تیمارهای کشت مخلوط با لوبیا چشم بلبلی به دلیل تثبیت بیولوژیکی نیتروژن توسط لوبیا چشم بلبلی و در اختیار قرار گرفتن نیتروژن بیشتر در محیط ریشه نیشکر

موضوع همسو با نتایج آزمایش قدرتی (Ghodrati, 2011) در شمال استان خوزستان مبنی بر عدم هم‌زیستی باکتری با ریشه سویا می‌باشد. به نظر می‌رسد که باکتری رازیویوم لگومینوزاروم (برای لوبیا چشم بلبلی) بر عکس باکتری برادی رازیویوم ژاپونیکوم (برای سویا) با شرایط منطقه مورد مطالعه سازگاری دارد. نتایج نشان داد که بیش‌ترین عملکرد لوبیا چشم بلبلی مربوط به تیمارهای تلقیح با رازیویوم و کم‌ترین عملکرد آن مربوط به کشت خالص بود (جدول ۵). فارغ از تیمارهای تلقیح یا عدم تلقیح با رازیویوم، تیمارهای کشت مخلوط (حتی در تیمار عدم تلقیح) علاوه بر اینکه اثر منفی بر عملکرد لوبیا چشم بلبلی نداشتند، بلکه باعث افزایش عملکرد لوبیا نسبت به کشت خالص نیز شدند که این موضوع را می‌توان به قیم بودن نیشکر برای لوبیا ارتباط داد. باکتری‌های رازیویوم از طریق سنتز فیتوهورمون‌ها باعث توسعه سیستم جذب ایندولی توسط سیستم ریشه‌ای گیاه و بدنبال آن افزایش جذب عناصر غذایی توسط گیاه و باعث افزایش رشد و نمو آن می‌شوند (Chaitanya and Meenu, 2015). بیش‌ترین عملکرد نیشکر در کشت مخلوط نیشکر تلقیح شده با میکوریزا + لوبیای تلقیح شده با رازیویوم لگومینوزاروم و کم‌ترین عملکرد نیشکر در کشت خالص نیشکر

جدول ۳- مقایسه میانگین تراکم و وزن خشک علف‌های هرز، شاخص سطح برگ و ضریب خاموشی نور در نیشکر در تیمارهای کشت مخلوط با لوبیا چشم بلبلی و سویا

Table 3. Mean comparison of weed density, weed dry weight, Leaf Area Index and light extinction coefficient (K) of sugarcane in intercroppingt with cowpea and soybean

Intercropping treatments	تیمارهای کشت مخلوط	تراکم علف‌های هرز Weed density (m ²)	وزن خشک علف‌های هرز Weed dry weight (g.m ⁻²)	Intercropping treatments	تیمارهای کشت مخلوط	شاخص سطح برگ LAI	ضریب خاموشی نور K
Sole sugarcane	خالص نیشکر	4.2a	1288.0a	Sole sugarcane	خالص نیشکر	4.4e	0.473a
Sole soybean	خالص سویا	2.6b	749.8b	Sole sugarcane+Mycorrhiza	خالص نیشکر+ میکوریزا	5.7d	0.403bc
Sole cowpea	خالص لوبیا چشم بلبلی	1.2d	245.4d	Sugarcane and Cowpe	نیشکر و لوبیا چشم بلبلی	6.0c	0.392c
Sole soybean+Rhizobium	خالص سویا + رازیوبیوم	2.4b	779.6b	Sugarcane and Soybean	نیشکر و سویا	4.5e	0.451a
Sole cowpea+Rhizobium	خالص لوبیا چشم بلبلی + رازیوبیوم	1.2d	229.1d	Sugarcane and Cowpea+Rhizobium	نیشکر و لوبیا چشم بلبلی+ رازیوبیوم	6.2b	0.379c
Sole sugarcane+Mycorrhiza	خالص نیشکر + میکوریزا	4.1a	1286.0a	Sugarcane and Soybean+Rhizobium	نیشکر و سویا+ رازیوبیوم	4.3e	0.456a
Sugarcane and Cowpea	نیشکر و لوبیا چشم بلبلی	1.1d	122.1e	Sugarcane+ Mycorrhizal and Cowpea	نیشکر+ میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی	6.4b	0.372c
Sugarcane and Soybean	نیشکر و سویا	1.8c	366.1c	Sugarcane+ Mycorrhiza and Soybean	نیشکر+ میکوریزا و سویا	5.6d	0.403bc
Sugarcane and Cowpea+Rhizobium	نیشکر و لوبیا چشم بلبلی + رازیوبیوم	0.9de	90.0e	Sugarcane+ Mycorrhiza and Soybean+Rhizobium	نیشکر+ میکوریزا و سویا + رازیوبیوم	5.7d	0.443ab
Sugarcane and Soybean+Rhizobium	نیشکر و سویا+ رازیوبیوم	1.8c	368.9c	Sugarcane+ Mycorrhiza and Cowpea+Rhizobium	نیشکر + میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی+ رازیوبیوم	6.7a	0.361c
Sugarcane+ Mycorrhiza and Cowpea	نیشکر+ میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی	0.5f	51.1e				
Sugarcane+ Mycorrhiza and Soybean	نیشکر+ میکوریزا و سویا	1.9c	447.4c				
Sugarcane+ Mycorrhiza and Soybean+Rhizobium	نیشکر + میکوریزا و سویا + رازیوبیوم	1.8c	412.6c				
Sugarcane+ Mycorrhiza and Cowpea+Rhizobium	نیشکر + میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی+ رازیوبیوم	0.5ef	39.6e				

در هر ستون میانگین‌های که دارای حروف مشترک هستند، بر اساس آزمون چند دامنه‌ای دانکن در سطح احتمال پنج درصد تفاوت معنی‌داری ندارند

Mean in each column followed by similar letter(s) are not significantly different at 5% probability level, using Duncan's Multiple Range Test

جدول ۴- مقایسه میانگین شاخص سطح برگ و ضریب خاموشی نور در لویا چشم بلبلی و سویا در دو مکان

Table 4. Mean comparison of Leaf Area Index (LAI) and light extinction coefficient (K) of cowpea and soybean in two locations

Characteristics	مکان دوم Location 2	مکان اول Location 1	خصوصیات
LAI- Cowpea	4.1b	4.6a	شاخص سطح برگ- لویا
K- Cowpea	0.56b	0.31a	ضریب خاموشی نور- لویا
LAI- Soybean	1.3b	1.6a	شاخص سطح برگ- سویا
K- Soybean	1.19b	0.98a	ضریب خاموشی نور- سویا

در هر ستون میانگین‌های که دارای حروف مشترک هستند، بر اساس آزمون چند دامنه‌ای دانکن در سطح احتمال پنج درصد تفاوت معنی‌داری ندارند
Mean in each column followed by similar letter(s) are not significantly different at 5% probability level, using Duncan's Multiple Range Test

می‌باشد.

تیمارهای کشت مخلوط و مکان‌ها در سطح احتمال یک درصد اثر معنی‌داری بر تعداد گره‌های تثبیت کننده نیتروژن در ریشه لویا چشم بلبلی داشتند. بیش‌ترین تعداد گره در تیمار کشت مخلوط نیشکر (تلقیح با میکوریزا) و لویا چشم بلبلی (تلقیح با رایزوبیوم) به‌دست آمد (جدول ۵). در این آزمایش تلقیح بذر لویا چشم بلبلی با باکتری رایزوبیوم بیش‌ترین تعداد گره ریشه را داشت. باکتری‌های رایزوبیوم با تولید اکسین و سیتوکنین باعث افزایش و رشد گره در ریشه لویا می‌شوند (Paul and Lade, 2014). نتایج یک تحقیق نشان داد که تلقیح بذر با باکتری رایزوبیوم در تشکیل گره بر روی ریشه نخود مؤثر بود (Alimadadi et al., 2011). در این تحقیق روی ریشه سویا گره تثبیت کننده نیتروژن مشاهده نشد که این موضوع می‌تواند به دلیل شرایط اقلیمی منطقه مورد مطالعه باشد.

نسبت برابری زمین ۲/۰۶۸ در تیمار مخلوط نیشکر و لویا نشان دهنده این است که برای تولید مقدار محصول نیشکر و لویا در این تیمار در یک هکتار نیاز به ۲/۰۶۸ هکتار زمین در حالت کشت خالص این دو گیاه می‌باشد. این موضوع نشان دهنده کاهش زمین مورد نیاز از ۲/۰۶۸ هکتار در سیستم تک کشتی این دو گیاه به یک هکتار در کشت مخلوط آنها بوده و نشان

دهنده افزایش کارایی بهره‌وری از زمین و سایر نهاده‌ها در کشت مخلوط نیشکر با لویا و نیشکر با سویا می‌باشد. نتایج یک آزمایش دو ساله در مورد کشت مخلوط نیشکر با گیاهان زراعی نشان داد در هر دو سال، نسبت برابری زمین در مخلوط نیشکر+گندم، ۱/۶۱ و در نیشکر+نخود، در سال اول و دوم به ترتیب ۱/۵۶ و ۱/۵۵ و در نیشکر+سویا، در دو سال ۱/۵۵ و در نیشکر+سیب زمینی، در سال اول و دوم به ترتیب ۱/۵۳ و ۱/۵۴ بود. با توجه به اینکه نسبت برابری زمین در کلیه ترکیب‌های مخلوط بالاتر از یک بود، این موضوع برتری کشت مخلوط نسبت به کشت خالص نیشکر را اثبات می‌کند (Abdul et al., 2014). در این آزمایش نسبت برابری زمین در کلیه تیمارهای مخلوط بالاتر از یک بود (جدول ۶). که دلیل آن می‌تواند وجود تفاوت مورفولوژیک دو گونه از نظر ایجاد اشکوب‌های مختلف و بهره‌برداری بهینه از منابع باشد. نقش تفاوت‌های مورفولوژیک در دستیابی به LER بالاتر توسط سایر محققان نیز گزارش شده است. در آزمایشی گزارش شد که نسبت برابری زمین در کشت مخلوط کنجد- لویا چشم بلبلی در نسبت کاشت ۵۰:۵۰ در مقایسه با کشت خالص آن‌ها ۱/۰۳ بود (Aminifar et al., 2016). در آزمایش دیگری نیز گزارش شد که نسبت برابری زمین در کشت مخلوط لویا- آفتابگردان در نسبت کاشت ۷۵:۲۵

جدول ۵ - مقایسه میانگین عملکرد ساقه نیشکر و عملکرد دانه لوبیا چشم بلبلی و تعداد گره‌های تثبیت کننده نیتروژن در ریشه لوبیا چشم بلبلی در تیمارهای کشت مخلوط

Table 5. Mean comparison of stem yield of sugarcane, seed yield of cowpea and number of nodules on cowpea roots in intercropping treatments

Intercropping treatments	عملکرد ساقه نیشکر Stem yield of sugarcane (ton.ha ⁻¹)	تعداد گره های تثبیت کننده نیتروژن در ریشه لوبیا چشم بلبلی No. of nodules on cowpea roots (m ⁻²)	عملکرد دانه لوبیا چشم بلبلی Seed yield of cowpea (kg.ha ⁻¹)	تیمارهای کشت مخلوط	Intercropping treatments	عملکرد ساقه نیشکر Stem yield of sugarcane (ton.ha ⁻¹)	تیمارهای کشت مخلوط
Sole cowpea	102.8e	423.4c	1739c	خالص لوبیا چشم بلبلی	Sole sugarcane	خالص نیشکر	102.8e
Sole cowpea+Rhizobium	108.8cd	1288.0ab	2713a	خالص لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم	Sole sugarcane+Mycorrhiza	خالص نیشکر + میکوریزا	108.8cd
Sugarcane and Cowpea	106.1d	458.9c	1761bc	نیشکر و لوبیا چشم بلبلی	Sugarcane and Cowpea	نیشکر و لوبیا چشم بلبلی	106.1d
Sugarcane and Cowpea+Rhizobium	103.8e	1268.0b	2716a	نیشکر و لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم	Sugarcane and Soybean	نیشکر و سویا	103.8e
Sugarcane Mycorrhiza and Cowpea	106.3d	457.4c	1847b	نیشکر+ میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی	Sugarcane and Cowpea+Rhizobium	نیشکر و لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم	106.3d
Sugarcane+Mycorrhiza and Cowpea+Rhizobium	104.1e	1326.0a	2727a	نیشکر+ میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم	Sugarcane and Soybean+Rhizobium	نیشکر و سویا + رازیویوم	104.1e
.....					Sugarcane+Mycorrhiza and Cowpea	نیشکر+ میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی	110.8b
.....					Sugarcane+Mycorrhizal and Soybean	نیشکر+ میکوریزا و سویا	109.0c
.....					Sugarcane+Mycorrhiza and Soybean+Rhizobium	نیشکر+ میکوریزا و سویا + رازیویوم	109.1c
.....					Sugarcane+Mycorrhizal and Cowpea+Rhizobium	نیشکر + میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم	112.8a

در هر ستون میانگین‌های که دارای حروف مشترک هستند، بر اساس آزمون چند دامنه‌ای دانکن در سطح احتمال پنج درصد تفاوت معنی‌داری ندارند

Mean in each column followed by similar letter(s) are not significantly different at 5% probability level, using Duncan's Multiple Range Test

جدول ۶- مقادیر نسبت برابری زمین در تیمارهای کشت مخلوط نیشکر با لوبیا چشم بلبلی و سویا

Table 6. Land Equivalent Ratio (LER) rates in intercropping treatments of sugarcane, cowpea and soybean

Intercropping treatments	عملکرد ساقه نیشکر Stem yield of sugarcane (ton.ha ⁻¹)	عملکرد لوبیا Seed yield of cowpea (kg.ha ⁻¹)	نسبت برابری زمین LER	تیمارهای کشت مخلوط	عملکرد ساقه نیشکر Stem yield of sugarcane (ton.ha ⁻¹)	عملکرد سویا Seed yield of soybean (kg.ha ⁻¹)	نسبت برابری زمین LER
Sole sugarcane	102.8			خالص نیشکر	102.8		
Cole cowpea		1739		خالص لوبیا چشم بلبلی		960	
Pure cowpea + Bacteria		2713		خالص لوبیا چشم بلبلی + باکتری		1020	
Sole sugarcane+ Mycorrhiza	108.8			خالص نیشکر + میکوریزا	108.8		
Sugarcane and Cowpea	108.3	1761	2.03a	نیشکر و لوبیا چشم بلبلی	103.8	950	1.991 *
Sugarcane and Cowpea+Rhizobium	109.2	2716	2.05a	نیشکر و لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم	104.1	970	1.949 *
Sugarcane+ Mycorrhiza and cowpea	110.7	1847	2.06a	نیشکر + میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی	109.0	99	2.019 *
Sugarcane+Mycorrhiza and Cowpea +Rhizobium	112.8	2727	2.06a	نیشکر + میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی + رازیویوم	109.1	930	1.903 *

در هر ستون میانگین‌های که دارای حروف مشترک هستند، بر اساس آزمون چند دامنه‌ای دانکن در سطح احتمال پنج درصد تفاوت معنی‌داری ندارند

Mean in each column followed by similar letter(s) are not significantly different at 5% probability level, using Duncan's Multiple Range Test

برابر با ۱/۱۵ بود که نشان می‌دهد این نسبت دارای سودمندی ۱۵ درصدی در مقایسه با کشت خالص بود (Gholipour and Sharifi, 2018). مقدار LER به دست آمده در این آزمایش در مقایسه با بسیاری از تحقیقات دیگر بیش‌تر نیز می‌باشد که این موضوع نشان دهنده مثبت بودن کشت مخلوط نیشکر با بقولات می‌باشد.

نتیجه‌گیری

گیاه نیشکر دارای یک دوره حساس به رقابت علف‌های هرز در مرحله رویشی است که دوره آن حدود سه تا شش هفته از زمان کاشت در فصل گرم می‌باشد. کنترل علف‌های هرز در ابتدای فصل رشد، قبل از بسته شدن پوشش گیاهی نیشکر، بسیار ضروری است. در این آزمایش در تیمارهای کشت مخلوط به دلیل خالی نماندن زمین و اشغال شدن فضاهای خالی توسط گیاهان بقولاتی، فضای زیادی برای رویش علف‌های هرز باقی نماند و علف‌های هرز بدون استفاده از علف‌کش‌های شیمیایی در تیمار کشت مخلوط به خوبی کنترل شدند. کارایی مصرف تابش در تیمارهای کشت مخلوط بهتر از کشت خالص بود و بیش‌ترین مقدار کارایی مصرف تابش و بالاترین شاخص سطح برگ و نسبت برابری زمین در تیمار کشت مخلوط نیشکر تلقیح شده با قارچ میکوریزا + لوبیا چشم بلبلی تلقیح شده با باکتری رازیویوم به دست آمد که نشان دهنده هم‌زیستی خوب ریشه نیشکر با میکوریزا و ریشه لوبیا چشم بلبلی با رازیویوم بود. در این تحقیق، اثرات مثبت

هم‌افزایی حضور هم‌زمان قارچ میکوریزا و لوبیا چشم بلبلی در تیمار مربوطه، باعث بهبود ویژگی‌های مورد بررسی گردید. مشاهدات نشان داد که باکتری رازیویوم با ریشه سویا هم‌زیست نشد. این موضوع می‌تواند ناشی از شرایط اقلیمی و خصوصیات خاک منطقه مورد مطالعه باشد. در نتایج سایر تحقیقات نیز شواهدی مبنی بر هم‌زیستی بین سویا و رازیویوم در جنوب خوزستان ارائه نشده است. بیش‌ترین مقدار شاخص سطح برگ و کم‌ترین مقدار ضریب خاموشی نور در لوبیا چشم بلبلی و سویا در مکان اول مشاهده شد. بیش‌ترین ضریب خاموشی نور در نیشکر در تیمار کشت خالص نیشکر به دست آمد، زیرا نیشکر در این تیمار کمترین شاخص سطح برگ را داشت. بیش‌ترین ضریب خاموشی نور در لوبیا چشم بلبلی در کشت مخلوط با نیشکر به دست آمد، زیرا لوبیا چشم بلبلی در این تیمار کم‌ترین شاخص سطح برگ را داشت، بنابراین کشت مخلوط می‌تواند از طریق کاهش هزینه مصرف علف‌کش‌های شیمیایی، استفاده بیش‌تر از تابش و بالاتر بودن نسبت برابری زمین و استفاده بیش‌تر از زمین، باعث افزایش درآمد نسبت به کشت خالص شود.

سپاسگزاری

این آزمایش با حمایت شرکت کشت و صنعت نیشکر دهخدا انجام شده است که بدینوسیله سپاسگزاری می‌شود.

References

- Abdul, R., R. Qamar and J. Qamar. 2014. Economic assessment of sugarcane (*Saccharum officinarum* L.) through intercropping. J. Agric. Chem. Environ. 3(3): 24-28.
- Alimadadi, A., M. R. Jahansouz, H. Besharaty and R. Tavakkol-Afshari. 2011. Evaluation of the effect of microorganismes solver phosphate, mycorrhiza and seed priming on nodules on chickpea. J. Soil Res. 24(1): 43-53. (In Persian with English Abstract).

منابع مورد استفاده

- Aminifar, J., M. Ramroudi, M. Galavi and G. R. Mohsenabadi. 2016.** Assessment of cotton (*Gossypium* spp.) productivity in rotation with intercropping of sesame (*Sesamum indicum* L.) and cowpea (*Vigna unguiculata* L.). Iran. J. Crop Sci. 18(2): 120-134. (In Persian with English Abstract).
- Barros, R. L. N., L. B. De Olivera, W. B. De Magalhaes and C. Pimentel. 2016.** Growth and yield of common bean affected by seed inoculation with rhizobium and nitrogen fertilization. Exp. Agric. 54(1): 1-15.
- Chaitanya, K. and S. Meenu. 2015.** Plant growth promoting Rhizobacteria (PGPR): a review. J. Agric. Res. Develop. 5(2): 108-119.
- Cui, L., F. Yang, X. Wang, T. Yong, X. Liu, B. Su and W. Yang. 2017.** The competitive ability of intercropped soybean in two row ratios of maize-soybean relay strip intercropping. Asian J. Plant Sci. Res. 7(3): 1-10.
- Fuente, E. B. L., S. A. Suarez., A. E. Lenardis and S. L. Poggio. 2014.** Intercropping sunflower and soybean in intensive farming systems: Evaluating yield advantage and effect on weed and insect assemblages. NJAS-Wageningen. J. Life Sci. 70: 47-52.
- Geetha, P., K. Sivaraman, A. S. Tayade and R. Dhanapal. 2015.** Sugarcane based intercropping system and its effect on cane yield. J. Sugarcane Res. 5 (2): 1 –10.
- Ghodrati, G. R. 2011.** Evaluation of yield and qualitative and quantitative characteristics of new soybean lines in north region of Khuzestan. Crop Physiol. J. 3(11): 103-118. (In Persian with English Abstract).
- Gholipour, M. and P. Sharifi. 2018.** Yield and productivity indices of common bean and sunflower intercropping in different planting ratios. Plant Ecophysio. J. 33: 1-11. (In Persian with English Abstract).
- Hattfield, J. 2014.** Radiation use efficiency: Evaluation of cropping and management systems. Agron. J. 106(5): 1820-1826.
- Javanshir, A., A. Dabbagh Mohammadi Nasab, A. Hamidi and M. Gholipour. 2000.** The Ecology of Intercropping. Jahad-e-Daneshgahi Mashhad Press. 222 pp. (In Persian).
- Jha, A. K and R. Singh. 2013.** The influence of interaction between *Rhizobium tropici* and fertilizer N on nutrient uptake, growth and yield of French bean (*Phaseolus vulgaris* L.) under salt stress. Progressive Hortic. 45(1): 222-228.
- Kelly, R. M., D. G. Edwards, J. P. Thompson and R. C. Magarey. 2005.** Growth responses of sugarcane to mycorrhiza spore density and phosphorus rate. Aust. J. Agric. Res. 56: 1405-1413.
- Khajepour, M. R. 2005.** Industrial Crops. Jahad-e-Daneshgahi Isfahan University of Technology Press. 580 pp. (In Persian).
- Khandagave, R. B. 2010.** Agronomic management of intercropping in sugarcane and its economic implications. Proc. Int. Soc. Sugarcane. Technol. 27: 1- 6.

- Koocheki, A., M. Nassiri Mahallati, F. Mandani, H. Feizi and S. Amirmoradi. 2009.** Evaluation of radiation interception and use by maize and bean intercropping canopy. *J. Agroecol.* 1(1):13-23. (In Persian with English Abstract).
- Kumar, R., J. Singh and S. K. Uppal. 2017.** Management of weeds in sugarcane - wheat intercropping system in sub-tropical India. *Indian J. Weed Sci.* 49(2): 139 –146.
- Mazaheri, D. 1998.** Intercropping (2th Ed.). Tehran University Press. 262 pp. (In Persian).
- Mishra, R. H. 2010.** Soil Microbiology (HB). CBS Publishers and Distributors. 156 p.
- Parsa, M. and A. Bagheri. 2009.** Pulses. Jahad-e-Daneshgahi Mashhad Press. 528 pp. (In Persian).
- Paul, D. and H. Lade. 2014.** Plant-growth-promoting rhizobacteria to improve crop growth in saline soils: a review. *Agron. Sustain. Dev.* 34: 734-752.
- Rasool, A. M., A. Farooq, M. Zubair, M. Jamil, S. Ahmad and S. Afghan. 2011.** Prospects of intercropping rabi crops in autumn planted sugarcane. *Pak. Sug. J.* 26(2): 2-5.
- Suryawanshi, M. W., M. G. Umate and A. P. Thombre. 2010.** Studies on economic returns of sugarcane based intercropping system. *Int. J. Agric. Sci.* 6(2): 513-514.
- Veiga, R. S. L., J. Jansa, E. Frossard and M. G. A. Heijden. 2011.** Can *Arbuscular mycorrhizal* fungi reduce the growth of agricultural weeds? *Plos One J.* 6 (12): 1–10.
- Veiga, R. S. L., K. Howard and M. G. A. Heijden. 2012.** No evidence for allelopathic effects of arbuscular mycorrhizal fungi on the non-host plant *Stellaria media*. *Plant Soil. J.* 360(1-2): 319-331.
- Veiga, R. S. L., A. Faccio, A. Genre, C. M. J. Pieterse, P. Bonfante and M. G. A. Vanderheijden. 2013.** Arbuscular mycorrhizal fungi reduce growth and infect roots of the non-host plant *Arabidopsis thaliana*. *Plant Cell Environ. J.* 36: 1926-1937.
- Zand, A., S. K. Mousavi and A. Heydari. 2008.** Herbicides and their methods of application with an optimization and consumption reduction approach. Jahad-e-Daneshgahi Mashhad Press. 572 pp. (In Persian).
- Zandevakili, A. B., A. Bahadori, J. Saudi, I. Saeedi, S. H. Heydarian and A. Karami. 2015.** Sugarcane, from experience to standard. Kerdegar Ahwaz Press. 136 pp. (In Persian).

Evaluation of radiation use efficiency and weed control in intercropping of sugarcane (*Saccharum officinarum* L.) and legumes

Ehsanipour, A.¹, H. Abbasdokht², M. Gholipour³ and A.R. Abdali Mashhadi⁴

ABSTRACT

Ehsanipour, A., H. Abbasdokht, M. Gholipour and A.R. Abdali Mashhadi. 2019. Evaluation of radiation use efficiency and weed control in intercropping of sugarcane (*Saccharum officinarum* L.) and legumes. *Iranian Journal of Crop Sciences*. 21(1): 62-81. (In Persian).

This experiment was conducted using randomized complete block design with 14 treatments and four replications in two locations in Ahwaz, Iran, in 2016-2017. Treatments included: sole sugarcane, sole soybean, sole cowpea, sole soybean+rhizobium, sole cowpea+rhizobium, sole sugarcane+mycorrhizal, intercropping sugarcane with cowpea, intercropping sugarcane with soybean, intercropping sugarcane with cowpea+rhizobium, intercropping sugarcane with soybean+rhizobium, intercropping sugarcane+mycorrhiza and cowpea, intercropping sugarcane+mycorrhiza and soybean, intercropping sugarcane+mycorrhiza and soybean+rhizobium, intercropping sugarcane+mycorrhiza and cowpea+rhizobium. The results showed that the radiation use efficiency was higher in intercroppings than sole crops. The highest radiation use efficiency (1.9 g.Mj^{-1}), the highest LER (2.06) and the highest stem yield of sugarcane (112.8 t.ha^{-1}) belonged to intercropping sugarcane+mycorrhiza and cowpea+rhizobium treatments. Weeds were well controlled without using herbicides in intercropping treatments. Light extinction coefficient (K) for cowpea and soybeans was significantly different in locations, but there was no significant difference for sugarcane sole crop. The highest LAI obtained in cowpea (4.6) and the lowest K (0.427) was measured in the sole cowpea + rhizobium. The highest K in sugarcane (0.473) obtained in sole sugarcane crop while the highest K in cowpea (0.595) obtained in intercropping with sugarcane. The results of this experiment showed that the synergistic effects of mycorrhiza and cowpea and sugarcane was positive on studied traits. Therefore, the utilization of mycorrhiza and rhizobium as well as legumes in intercropping, improved soil fertility, increased land use and radiation use efficiency. In addition, weeds were effectively controlled in intercropping treatments.

Key words: Cowpea, Land equivalent ratio, Leaf area index, Light extinction coefficient and Soybean.

Received: November, 2018 Accepted: April, 2019

1. PhD Student, Shahrood University of Technology, Shahrood, Iran

2. Associate Prof., Shahrood University of Technology, Shahrood, Iran (Corresponding author)
(Email: habbasdokht@yahoo.com)

3. Associate Prof., Shahrood University of Technology, Shahrood, Iran

4. Associate Prof., University of Agricultural and Natural Resources Sciences of Khuzestan, Ahvaz, Iran